

valóság

A TARTALOMBÓL

Dr. Jobbágyi Gábor: Szovjet–magyar háborús és emberiség elleni bűncselekmények és jogtiprások az 1956-os forradalomban és a megtorlás során

Kövendy Katalin: Az erdélyi koncepciók perében védőügyvéd, Tunyogi Csapó Gyula

N. Szabó József: A műszaki tudományos elit a „népi demokratikus” átalakulás idején (1946 ősze – 1948)

Varga János: Einstein és a nukleáris fegyverek

Mikó Eszter: A magyar migráció alakulása az 1800-as évektől napjainkig, jövőbeli kitekintéssel

Dr. Prugberger Tamás: A munka- és közszolgálati érdekérvényesítés alakulása 2010 után

Bangó Jenő: A humán társadalom elmélete

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOKBÓL

2017

7

TARTALOMJEGYZÉK

Dr. Jobbágyi Gábor: Szovjet–magyar háborús és emberiség elleni bűncselekmények és jogtiprások az 1956-os forradalomban és a megtorlás során 1

SZÁZADOK

Kövendy Katalin: Az erdélyi koncepciók perében védőügyvéd, Tunyogi Csapó Gyula 21

N. Szabó József: A műszaki tudományos elit a „népi demokratikus” átalakulás idején (1946 ősze – 1948) 50

Varga János: Einstein és a nukleáris fegyverek 62

Mikó Eszter: A magyar migráció alakulása az 1800-as évektől napjainkig, jövőbeli kitekintéssel 71

MŰHELY

Dr. Prugberger Tamás: A munka- és közszolgálati érdekérvényesítés alakulása 2010 után 95

NAPLÓ

Bangó Jenő: A humán társadalom elmélete 114

KÜLFÖLDI FOLYÓIRATOKBÓL

Bill McKibben: Állj! Vissza a múltba! (123)

KÉPEK

Károlyi András grafikái

E SZÁMUNK SZERZŐI:

Bangó Jenő professor emeritus, Aacheni magyarországi Egyetem Közgazdaság-
Egyetem, óráadó a Corvinus Egyetemen tudományi Kar

(szociológiai doktori iskola), Budapest *N. Szabó József* professor emeritus,

Dr. Jobbágyi Gábor professor emeritus, Nyíregyházi Egyetem

Budapest *Prugberger Tamás* professor emeritus, az
Kövendy Katalin történész, Budapest MTA doktora, Budapest

Mikó Eszter doktorandusz, Nyugat-
Varga János mérnök tanár, Székesfehérvár

A humán társadalom elmélete

(Dénes Tamás – Farkas János: *A humán társadalom elmélete. Multistrukturális modell alapján.* Budapest, 2015, Gondolat Kiadó, 370 p.)

A könyv címe szokatlan, bár a szociológiában a társadalom fogalma nem csak az emberekre, emberiségre vonatkozik. Egyes szerzők – főleg a posztmodern irányzatok hívei a társadalomban – nemcsak az élőlényeket, hanem még az anyagi kultúra bizonyos elemeit is beleértik. Latour hibrid rendszereinél (fekvérendőr) az élettelen, élő és emberi alkotórészek együttesen vesznek részt a társadalom formálásában. A könyv egy szerzőpáros – egy elméleti szociológus és egy matematikus nem meglepő párosítása a statisztikára és a matematikára különösen figyelő magyar szociológiában – közös munkája. Az időközben elhunyt Farkas János nagyra értékelte a közös munkát, nem hallgatva el a kommunikációs nehézségeket a szerzők és a kiadó részéről. A „humán” jelző tehát túlmutat a már Niklas Luhmann-nál feltalálható radikális állásponton (a társadalom nem emberekből, hanem kommunikációból áll), és ezt a „humanitást” a multistrukturális modell keretében magyarázza. Véleményem szerint ezt könnyebb megmagyarázni a diákoknak, mint Luhmann provokatív mondatát. Ha elfogadjuk, hogy van növénytársadalom és van állattársadalom, akkor semmi nehézsége nincs annak, hogy „humán”, vagyis embertársadalomról beszéljünk.

Könyvismertetésben a könyv kimondottan elméleti szociológiai mondanivalóit próbálom összefoglalni, és a matematikai megfontolásokat – nem lévén ezen a területen szakember – elhagyom. A könyv világos felosztását öt részre minden szociológus helyesnek tartaná, mert mind az elméleti előzmények, mind a társadalom fogalma és működése, végül a társadalmi fejlődés és evolúció tárgyalása és mindezek multistrukturális látószögbe helyezése olyan témák, melyek – még ha sokszor ismertek is már a szakembernek – a könyv végső mondanivalóját alátámasztják. Az egyes részleteknél nincs külön kiemelve, hogy ez egy matematikus vagy egy szociológus írása, de a szöveget olvasva ez evidens lesz. A szerzőpáros sikeresen kísérlete meg társadalomelméletüket matematikai nyelven is leírni. Ezzel valóban egy fehér foltot tisztáztak a szakirodalomban. Mindjárt a kötet elején (26. oldal) egy színes táblázatban a „humán társadalom kétvértékű modellje” fogadja az olvasót, amelynek figyelmes olvasása kitűnő áttekintést ad egyrészt az energiaáramlásról, másrészt a multistrukturális folyamatáról. Ezután rövid ismertetést olvashatunk a rendszerelméletéről, melynek empirikus szintjén az anyag, az energia és az információ egymásra gyűrűzése és a halmazelmélet előfutárai a multistrukturalitás elméleti megalapozásának. Az élő rendszerek tárgyalása az MmM-modell követi (multistrukturális memória), amelyet Dénes Tamás egyenletekkel a matematikusok számára is kimerítően leír. A társadalomelméleti alapok tulajdonképpen a szociológiai elméletek röviden összefoglalt történetét jelenítik – kiemelve Niklas Luhmann és Pierre Bourdieu elméleteit.

A Multistrukturális Memória működése az információ, az ismeret és a tudás körfolyamata (86. oldal). Ezt a folyamatot a legjobban az emberi kommunikáció folyamatában érjük tetten. Ezen síkon érvényesül a társadalmi távolság és a társadalmi tér. Figyelemre méltó az idő fogalma, amely a szociológia mostohagyvermeke. Szerzőink a számtalan (inkomplet) idődefinícióhoz hozzáadják a struktúraidőt – ez a struktúra-tér sajátja. Szellemes bizonyítás a 120. oldalon: a pók órája a pókháló! Matematikusnak jó, de laikusnak is érdekes a kumulativitásról és az okságról szóló fejezet.

A társadalmi egyenlőtlenségek és a társadalmi energia témái a multistrukturális elmélet alapján matematikai bizonyítást kapnak. Ez a negyedik rész a bikaviadal meglepő, de találó példájával záródik.

A könyvet ismertető (Bangó Jenő) hat évig volt Farkas János kollégája a szegedi egyetem Juhász Gyula Pedagógiai Fakultásán. Intenzíven vett részt a szakmai és baráti beszélgetéseken. Az a tény, hogy mindketten Budapesten laktunk és hetenként egy kolléga autóval vitt és hozott Szegedről, alkalmat adott arra, hogy a baráti beszélgetések szakmai vitává alakuljanak. Nagyon sokat tanultam Jánostól. Halála híre – 83 éves volt – megdöbbentett, szembetegségét kivéve egészségesnek tűnt. Halála előtt a közös könyvtervről beszélgettünk. Ezért gondoltam, hogy a számtalan levélváltásból közre adom az utolsót, ahol már az elkészült nyomtatás előtt álló kötetéről cseréljük ki gondolatainkat.

A társadalom strukturális elmélete

(Egy megjelenés alatt álló könyv bevezetője)

BANGÓ: Félő, hogy lesznek olvasók, akik a szavakat a címmel felcserélhetik: mi strukturált, az elmélet strukturált vagy a társadalom? A bevezető részben aztán világos lesz, hogy egy új, átfogó elméletről van szó. Az élő és élettelen strukturális megkülönböztetés, univerzális rendszertörvényeket igényel.

FARKAS: Jómagam is fokozatosan arra jöttem rá, hogy a kibontakozó elmélet kettős jellegű: egyfelől – és talán főszabályként – a megismerés elmélete, másrészt – talán – a társadalom (de szélesebben az ontológiai totális valóság) elmélete is. Ez valami kettős irányban kibontakozó lehetőségnek tűnik.

Világosan mutatkozik meg ez ebben a szokatlan tanulmányban, ahol eredetileg egy még nem publikált – de kéziratban már létező – könyvvel ismerkedünk meg.

BANGÓ: Pont ezért is nehéz a kritika, illetve a vélemény az írásról. Amit olvasunk az egy nagyon szellemes összefoglaló – de nem tudjuk, még mi van a szövegben pontosan. Mindenesetre az új, szokatlan, sokszor provokáló kifejezések (pl. infosance) egész tűzijátéka kitarul benne. A szerzőpáros végső célja az új kreatív társadalom körvonalazása az elméletük szerint. Ez természetesen a tudástársadalom, ahol az információ–ismeret–tudás triádja dominál. A luhmanni rendszerelmélet szerint ez a hármasság a következő: információ–közlés–megértés, ami a kommunikációhoz vezet, és szerinte a társadalom nem emberekből, hanem kommunikációból áll.

FARKAS: Ezt a szerzők is tudják. A társadalom egy multistrukturális rendszer, amelyben a struktúrákat relációk generálják (ez a rendszer tulajdonképpeni működése). Ilyen struktúra generátor lehet a kommunikáció, amely semmiképpen nem ELEM, hanem RELÁCIÓ. A generált struktúrák különbségei hozzák létre a rendszer működését, röviden ez az Sd-effektus, azaz a strukturális-energia különbségek által generált állapotváltozás a rendszer mozgása (pl. társadalmi mozgások). (A magam részéről a luhmanni hármasság és a mi triádunk azonosságának vagy különbségének problematikája még átgondolandó. Nem ez a végleges szavam róla.)

BANGÓ: A társadalmi valóság megismerése, és ennek strukturális modellezése, amely végül is egy konglomerátum az élő és élettelen viszonyában (legutóbb a víz szociológiájáról írtam!), véleményem szerint igen hasonlít Wilson elméletéhez (consilience), a tudás egységéhez, illetve a szupertudományhoz, ahol már megszűnik a különböztetés a társadalomtudományok és a természettudományok között.

FARKAS: Igen, Wilson „egybecsengés” gondolata erősen motívál. De nálam ez már nagyon régi probléma. Már Marxnak van egy olyan megjegyzése, hogy csak egyetlen, egységes tudomány van, a történelem tudománya. Aztán ezt az NDK-teoretikusok (itt

állnak a könyvek a polcomon) próbálták újra- és továbbgondolni. Ha a Latour-féle purifikáció és transláció megkülönböztetésre gondolsz, az is arról szól, hogy csak az ember választja szét fejében a valóságban egységes dolgokat. A Természet és a Társadalom is csak absztrakció. A valóságban „hibridek” vannak. A természet is hibrid (pl. kultúrtáj), a társadalom, az ember is. Talán a Föld maga még nem hibrid. De ahhoz meg nem férünk hozzá.)

BANGÓ: A kötet műfaja tehát a párbeszéd és az elektronikus levelezés. Ez rendben is lenne, de félok, hogy két tudós monológja lesz belőle, ha nem vesznek részt a párbeszédben többen és nincs kiterjedt levelezőhálózat.

FARKAS: Szándékunk szerint a két monológ dialógussá érett, hiszen a párbeszédben összejátszolnak az amúgy egymás számára is új gondolatok. Ezt igazán jól tükrözi a Rimpárok fejezet. De gondolom majd a könyv olvasása közben ezek a kételyek eloszlanak.

BANGÓ: Hogy vannak-e egyáltalán egzakt tudományok az kérdéses, hiszen az egzaktitás a mérhetőségen alapul, de már itt felmerül a probléma a mérőeszközökkel.

FARKAS: A mérés valóban mindig relatív, hiszen csak egy referencia-rendszerben értelmezhető. Vagyis mindig az ember által konstruált mérőeszköz és mérési eljárás valósággal való összehasonlításának eredményét konstatáljuk. Ebből fakad a Heisenberg-féle határozatlansági elv. Éppen ezért az egzaktitás nem a mérhetőségen, hanem az elmentmondás-mentességen alapul. A matematikai elméletek elég egzaktak mérés nélkül, sőt az igazi problémák mindig az absztrakciók végesre való alkalmazásakor (a mérhetőség megteremtésekor) állnak elő, lásd például valószínűség-számítás és statisztika.

BANGÓ: A szociológiában még a mérő maga is méretezett – alanya és tárgya a kutatásnak. A szociológiában az eddig trónusra emelt kérdőíves módszerrel egzaktitása mindig is bizonytalan volt. A narratív módszerek kevésbé egzaktak? Gondolok a szabad interjúra vagy a biográfiai módszerre.

FARKAS: A survey-jel kapcsolatban – bár sokat csináltam – mindig is az volt a véleményem, hogy kérdéseinkkel előzetesen nyomást gyakorolunk a megkérdezettekre és végül is a saját koncepciókat kapjuk tőlük vissza. Ezért az etnográfiai/antropológiai/fenomenalista szövegelemzést tartom hitelesebbnek, amikor a kutató a vizsgált ember szövegéből rekonstruálja az eredményét.

BANGÓ: Selyét is kikerestem – az elmélet jelentőségéről írsz általában. Ő a rossz és a jó elméletről ír ebben a passzusban és – tovább fonva a Te idézeted – azt is írja: „A tény legyen helyes, az elmélet termékeny.” (Selye 1967: 361) Nagyon találónak láttam, hogy Selye után rögtön Kuhnál folytatod és célzol a normális tudományra. A paradigmaváltás viszont a posztnormális tudományok sajátossága már.

FARKAS: Pontosabban: akkor van paradigmaváltás, amikor az előző „normál” paradigmában anomáliák lépnek fel és nem értelmezhetők már magával a paradigmával. Ekkor átváltanak egy másik, szintén „normális” paradigmára. Magát az átváltást nevezi Kuhn „forradalomnak”. A „posztnormális” új normális lesz. Különbön a paradigma kifejezés nekem is szimpatikus. Az a fintora az egész paradigma-elméletnek, hogy Kuhn ezt visszavonta és a „szakmai mátrix” terminussal helyettesítette. De a szakmai közvélemény ezt nem vette tudomásul, mert közben mindenki a paradigma szóba szeretett bele. Ezt módomban volt 1986-ban Kuhnál személyesen is megbeszélni a Berkeley University-n.

BANGÓ: Remélem nagyobb sikereitek lesz az új elméletekkel, mint nekem volt a „szocioregiómmal”. Valahol olvastam, hogy egy elmélet értékelésére, kritikájára és méltatására legalább öt év kifizetési idő kell.

FARKAS: Sajnos a tudománytörténet inkább azt igazolja, hogy az igazán új elméletek befogadására sokszor generációk kelljenek.

BANGÓ: Vagyis a publikáció után – a sok futólagos és felületes ismertetések lejárta után – legalább öt év kell, hogy foglalkozzanak vele. Az én „Theorie der Sozioregion”-omat most idézik komolyabban egy új, a világtársadalomról írt könyvben. Lehet, hogy találnak benne olyan „falzifikálható” dolgokat, amelyek megérték, hogy megírtam volt.

FARKAS: Teljesen igazad van Jenő. Minél több egy új javaslatban a hasonlóság a korábbiakkal, annál könnyebben fogadják el. Minél radikálisabb az eltérés, annál nehezebben terjed el. Gondolkodáspszichológiailag ez természetesnek is tűnik. Minden újat a korábbi, régi tudásunkhoz kapcsolunk. Így szójuk a tudáshálót.

BANGÓ: Az elmélet és a törvény című bekezdésben valahogy nem tetszik nekem a „törvény” kifejezés. Ez alatt én mindig valami megcsontosodott, zabolázó, fegyelmező dolgot értek, amely nem a kreatív társadalomhoz való. A radikális konstruktivista azt mondaná: itt az az egyetlen törvény, hogy nincs törvény. A szabály talán jobb kifejezés – nem tudom – mert az könnyebben változtatható, mint a törvény. Példámat a politikából veszem.

FARKAS: A „törvény” alatt nem emberi konstrukciót értünk, hanem a rendszerek általános törvényeit. Az egész tudomány, a tudományos megismerés ezek feltárását célozza. Az energiamegmaradás törvényében éppen az a szép, hogy „megcsontosodott”, hiszen minden zárt rendszerben igaz. A „törvények” megismerése tehát éppen azt jelenti, hogy a tudomány igyekszik a teljesülésük pontos feltételeit leírni. A valóságnak erre nincs szüksége, hiszen nincs szüksége arra, hogy a saját működését leírja. Ha tehát nem lenne „törvény”, akkor értelmet vesztené a tudományos megismerés. Ezért nem meggyőző semmilyen ellenpélda, ami valójában ember által konstruált szabályrendszer, mint pl. a politika (hiszen az emberi konstrukciók az emberek által megváltoztathatók). Ugyanakkor valóban félni kell a dogmatikus törvényektől, amelyek éppen az érvényességi feltételeket nem akarják tisztázni, így feltétel nélküli hiten alapulnak. De ezek nem a tudomány, hanem a vallási rendszerek sajátjai.

BANGÓ: Aztán egyáltalán kétem, hogy van-e objektív valóság. Lásd a fentiekben. Eddig úgy tudtak csak védekezni az ország szétesése ellen (lásd a „Vallon kakas és a flamand oroszlan” című könyvem), hogy újabb cikkelyeket építettek az alkotmányba, felduzzasztották, egészen az érthetlenségig.

FARKAS: A „törvény” is emberi konstrukció, persze vannak rajta kívül fekvő természeti, társadalmi tulajdonságok, amelyekből ezeket absztraháljuk.

BANGÓ: Aztán egyáltalán kétem, hogy van-e objektív valóság. Lásd a fentiekben a „törvényekről” írtakat! Ha a konstruktivizmus alapján állunk, akkor ezt nem állíthatjuk. Magad is írod lejjebb, hogy „a társadalmi valóság alaptörvényei... csak rendkívüli nehézséggel tárhatók fel” (130. oldal). Persze mondhatnád, hogy a posztmodernek a kényelmes megoldást választják, megfutamodnak a valóság, a szociális realitás rendkívüli nehézségekkel járó feltárásától, ezért szavaznak a biztos objektivitás (törvény) ellen és a bizonytalan, az anything goes-t választják, a biztos bizonytalanságot.

FARKAS: A rajtunk kívül lévő valóság emberi megragadása az objektív valóság, amelynek „objektivitása” nem mentes a már említett hibridizációtól.

BANGÓ: Figyelemmel olvastam a társadalom definíciódat. Nálad weberi értelemben az emberi „tevékenység” dominál a definícióban – ezt kell is vallanod, ha kreatívnak tartod a társadalmat. Tehát Nálad szemlélyek és nem a kommunikációk alkotják a társadalmat. Szívebb értelemben utalsz a társadalmi rendszerekre, a szervezetre és a társadalmi viszonyokra. Ez elméleted logikájához tartozik. Lehetne soká vitatkozni azon,

idődet is. Dawkins „méme” elgondolása engem is foglalkoztatott sokáig, mikor könyvemem írtam. A mémeket én szociokulturális információrészecskének határoztam meg. A kulturális ujjlenyomat arra bizonyíték, hogy eredetileg a kulturális öröklődés egységes volt, amit pont a nyelv evolúciójában érünk tetten. Nagyon érdekesnek tartom például az „ősnyelv” (Noam Chomsky) elméletét. A nyelvek terén tehát létezett már egy kulturális globalizáció, mielőtt a gazdasági elindult.

FARKAS: Az SM-modell és az Sd-effektus problémáját, bevallom, a tanulmányban nem tudtam teljesen megérteni (ezeket Tamás dolgozta ki, bár láthatólag itt erről nem kívánt nyilatkozni és értelmezni), biztosan a könyvben jó részletesen lesz tárgyalva, anélkül inkább örültem a társadalmi energia fogalmának.

BANGÓ: Az einsteini formula a társadalomra alkalmazva izgalmas – egyik tanulmányomban talán olvastad (Sociologia Einsteiniana) már megpendítettem a témát, de még nem tudtam alaposan kidolgozni. Idézek: élő rendszerek csak struktúrákban érthetők meg – irod. Hozzáfüzném: és autopoietikus rendszerekben, ahogy Maturana és Varela bizonyítják.

Aztán kilukadsz témádnál, a tudástársadalomnál. Úgy veszem ki, hogy Te sem szimpatizálsz az információs társadalom meghatározással, és inkább Te is a tudástársadalom felé hajlasz.

FARKAS: Ez így igaz.

BANGÓ: Új fogalom Nátalok a multistrukturalitás.

FARKAS: Tamás invenciója, de én mint öreg rendszerteoretikus a 80-as években dolgoztam a system analysis újragondolásában. A Pergamonnál is megjelent erről kötetünk, benne tanulmányommal.

BANGÓ: Ellenetesként mondhatná valaki, hogy ez nem más, mint az új strukturált hálózatosság. Itt már közelednénk a struktúra és a rendszer szintéziséhez és kis fantáziával a kommunikációhoz is. Multistrukturális, hálózatos struktúrákat el tudok képzelni a modern tudástársadalomban kétféle módon: bináris-dichotomikus módon és plurális-rhizomatikus módon. Az elsőnél nagyon egyszerűen arra gondolok, ahogy a világtársadalom felosztódik, nőkre és férfiakra, kövérekre és soványakra, kenyérvökre és rizsvökre. Ez azonban, mint látod, végtelenül leegyszerűsített, de mintegy fátyolként borítja a többi strukturális különbözőtéseket. (Most gondolok rá: a soványság és a kövérség a posztmodern jóléti társadalmakban újabb társadalmi problémákat okoz: az adipozitás ma már pl. Amerikában nem a gazdagok privilégiuma, hanem a gettólakóké vagy Magyarországon a panellakótelepeken élőké. A struktúraszintek plurális rhizomatikus képlete első pillantásra talán kaotikus képet mutat. Összebogozott hibridtársadalomét, ahol a struktúraszintek egymást vágják, keresztezik, kizárják, megsemmisítik, majd felélesztik stb. Azért rhizomatikus, mert nincs egy szilárd gyökér, csak bogozódás, bizonytalanság. A posztmodern jellegzetessége.

FARKAS: A „rhizomatikus” kifejezést nem ismerem. Utánanézek. Valami „gyökér”.

BANGÓ: A társadalom tehát multistruktúra. Ahol mobilitás és stabilitás, dinamizmus és statika váltják egymást és a Heisenberg-féle határozatlansági reláció szerint hol az egyikre hol a másikra fókuszálunk – mert egyszerre a kettőt megfogni nem tudjuk. A Rend és Haladás (ordem e progresso), a Brazília zászlóján olvasható come-i mondat egyensúlyban tartása lenne a „jó” társadalom feladata. Egyensúly alatt itt nem a mérleg kimozdíthatatlan nyelvecskéjére gondolok, hanem úgynevezett folyékony egyensúlyra (Fliessgleichgewicht), ahogyan ezt a mérsékelt konstruktivisták gondolják. Érdekesnek tartom az ábrát a kétvérkörös dinamikus struktúramodellről. Ezt még ki kell elemezniem.

Szöveged továbbolvasásában rábukkanok a globalizáció fogalmára, amit paradoxonnak értelmez. Valóban ellentmondásban van a megfigyelt társadalmi realitással, mert

nincs globalitás lokalitás nélkül. Az én egyéni fogalmazásomban azonban a globális ellentéte (és szükségszerű velejárója) nem a lokalitás, hanem a regionalitás, az a még átlátható társadalmi egység, amely a lokális békaperspektíváját túlhaladja, de a globalitás monstremat nem éri el. A kettő között balanszíroz.

FARKAS: Ez nagyon érdekes! A globális struktúra a teljes struktúrához közelít. Ellentét párja hierarchikus (fa) struktúra! Így a két struktúra típus tulajdonságai merőben különböznek. Valóban a valóságos struktúrák e két típus valamilyen arányú keverékei. A regionalitás feltehetően egy közvetítő tag a globális és a lokális között. Lukács Györgynek volt hosszú fejtegetése a közvetítések fontosságáról és rendszeréről. Mindig, minden közvetített.

BANGÓ: Van egy problémám: Luhmann szerint az információ (ha elfogadjuk, megértjük) megváltoztatja a rendszerállapotot – másképpen új struktúrát is alkot a rendszerhez. *Ha elfogadtuk, megértettük az információt, akkor már nem vagyunk ugyanazok, akik azelőtt voltunk.*

FARKAS: Nagyszerű! Éppen ez az SM-tároló lényege. Vagyis az újonnan beépülő struktúra mindig a teljes multistruktúrát változtatja meg, ezt bizonyítja a könyvben a rendszer működése és struktúrája közötti összefüggést bizonyító tétel. Szerinted azonban az információ–ismeret–tudás hármasságához ez nem passzol. *Az az érzésem, ahogy megint csak a kommunikáció rovására és a „tudás” javára mintegy „leszállékolod” az információt. Majd itt még várok magyarázatot, mert lehet, hogy nem jól látom. A „leszállékolás” látszata a strukturálódás természetéből fakad. Az információ ugyanis elemi egység, amelynek strukturálódása az „ismeret”, amelynek beépülése az SM-tárolóba, azaz referencia struktúrára vetítve, keletkezik a „tudás”.*

BANGÓ: Befejtésül élvezettel olvastam az Infosance modellről.

FARKAS: (Ennek szülőapja: Tamás)

BANGÓ: Szórszálhasogatásként megjegyzem, hogy szemantikai bizonytalanságot érzek. A konstruált fogalom ugyanis három szótöbblől alakult ki: re-, naissance és információ. Naissance – születés, ha levágjuk az elejét, marad a sance (-letés) és így bizonytalan az új fogalom tartalma. Ennél fontosabb ellenvetésem abban rejlik, hogy az információ újjászületéséről van szó a tudástársadalomban. De a tudás már meghaladta az információt (az őstársadalom is információs társadalom volt szerinted), miért akkor az újjászületés, az információ renaissance-a? Ha nem tetszett az infotársadalom kifejezés (nekem sem) akkor most miért halászod vissza ilyen renaissance-os formulázásban? Valóban, a könyvben pontosabb leírás és részletesebb kifejtés kell! Lényeg: a renaissance kor (szellem) emberközpontú, világra nyitott szemlélődése, a 21. század infokommunikációs technikái lehetőségeinek felhasználásával.

FARKAS: Az infosance társadalom humán, nem elektronikus társadalom. Ez igen sok szociológus elképzelése. Az állításaidat, hogy az ember lenne a multistrukturális társadalom magja, egyelőre még nem látom be. A humán és a szociális – valamint a morális is – még dominálva vannak a gazdasággal, a materiállal. Szegény Ronald Inglehart tézise a posztmaterialista társadalomról (amerikai példa) sajnos nem realitás. Inkább idealizált „óhajkép” (Wunschbild), mint ahogy szerintem a kommunitarizmus is ide tartozik. Messze vagyunk még a posztmaterializmus megvalósításától.

BANGÓ: Befejző gondolatod teljesen a posztmodern szociológiai elméletek síkjára tehető. A biztonság (bizonyosság) lesz az alapprobléma. Negatív fogalmazásban a nem-biztonság (a nemtudás a tudástársadalomban), a bizonytalanság a jövő társadalmának menetekelje. Már most tanuljuk meg, hogy czzel élni kell – amíg tudunk. A jövő bizonytalan, az energiák fogynak, az alternatív energiák még nem bevetésre készek, a

klima változik stb. Maradhat-e a demokrácia, vagy valamilyen ökodiktatúrával – esetleg ökofasizmussal vagy ökokommunizmussal – fogunk szembesülni? A ma létező társadalmak egyikében sincs tisztán definiálható demokrácia. Sőt már többségi diktatúra sincs. Az egyre terjedőben lévő „amerikai típusú” társadalom egy „egyértékű” társadalmi modell, amelyben a pénz diktatúrája uralkodik. A pénz virtuális „érték”, ezáltal antihumánus, tehát perspektivikusan erre humán társadalom nem épülhet. Mivel a valóság-rendszer (totalitás) nem, az emberiségnek hosszú távon csak humán értékrendre, és a biológiai és társadalmi evolúciós törvényekre épülő társadalom megvalósítása a lehetséges alternatívája.

Ezek lennének kedves János hevenyészett gondolataim tanulmányod olvasása közben. Nagyon tetszett a stílusa is és természetesen a tartalma is és kívánok szép sikert vele. Remélem nemsokára könyv alakjában is olvashatom és akkor sok kétségem eloszlik majd – esetleg újak keletkeznek –, legalább tudunk miről vitatkozni.

